

Методика формування предметної і міжпредметної компетентностей учнів основної школи засобами образотворчого мистецтва

Лемешева Наталія Андріївна

Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, лабораторія виховної роботи, пошукувач, Україна

Анотація. Проблема формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва присвячена пошуку ефективних освітніх практик плекання цілісної творчої особистості, яка прагне до постійного пошуку нових знань, оригінальних способів розв'язання життєвих і професійних проблем, цінує культурну спадщину і здатна творчо збагачувати її, змінюючи на краще своє життя й свою країну.

У статті подано визначення поняття «предметна (образотворча) компетентність», уточнено поняття «міжпредметна компетентність», названі складові предметної (образотворчої) та міжпредметної компетентностей; теоретично обґрунтовано методику формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва; висвітлено навчально-методичне забезпечення означеної методики.

Ключові слова: образотворче мистецтво; предметна (образотворча) компетентність; міжпредметна компетентність; художньо-естетична компетентність; художня компетентність; методика формування компетентностей; форми організації навчання; методи навчання.

УДК 37.01

LCC Subject Category: LC8-6691

DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.17-6>

Вступ

У сучасному світі змінюється ставлення до освіти як важливого чинника культурного і соціально-економічного розвитку суспільства, у якому найвищою цінністю є особистість, яка прагне до постійного пошуку нових знань, оригінальних способів розв'язання життєвих і професійних проблем, цінує культурну спадщину і здатна творчо збагачувати її, прагне змінити на краще своє життя й свою країну. Стає очевидним, що назріла потреба у креативних, нестандартно мислячих випускниках загальноосвітніх навчальних закладів, здатних до впровадження інновацій у всі сфери життя.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Орієнтування освітньої політики держави на створення ефективного мистецького освітнього процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, актуалізує проблему формування компетентностей учнів основної школи, зокрема, предметної (образотворчої) і міжпред-

метної засобами образотворчого мистецтва. Адже саме образотворче мистецтво за твердженням психологів (Д. Абрамян, І. Бех, А. Костюк, О. Леонтьєв, Д. Леонтьєв, Н. Рождественська, С. Рубінштейн, П. Якобсон) виявляється засобом ціннісно-сміслового осягнення буття. Воно забезпечує цілісність та творчий розвиток особистості, ставить перед собою головну мету – особистісне зростання.

Ми поділяємо думку Л. Масол, про те що для загальноосвітньої школи важливіші не вузькопредметні, а світоглядні параметри вивчення навчальної дисципліни, її значення для загального культурного розвитку особистості [9, с. 11]. Отже, не втрачає гостроти проблема поєднання навчального матеріалу образотворчого мистецтва з іншими шкільними предметами. Саме образотворче мистецтво, завдяки своїм специфічним особливостям та своєю універсальністю, володіє унікальними можливостями збагачувати зміст шкільного освітнього процесу, надавати йому емоційної насиченості, впливати на актуалі-

зацію пізнавального інтересу. Це підтверджують і результати нашого дослідження, в ході якого було встановлено, що вплив емоцій змушує людину прожити знання, завдяки чому відбувається їх привласнення, формуються цінності та здатності до художньої творчості, з подальшим успішним застосуванням результатів мистецького освітнього процесу у життєдіяльності поза школою. Отже, є досягненням такого результату як компетентність.

Компетентність як прагнення і здатність до постійного зростання – це саме той аспект новизни, який сьогодні осмислюється на рівні теорії особистісно орієнтованого виховання, але, на жаль, надто повільно впроваджується у шкільну освітню практику з огляду на недостатню розробку відповідних методик [7, с. 19].

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблеми. Проблема розвитку компетентнісної мистецької освіти знаходить своє відображення в офіційних документах, а саме: в Державному стандарті початкової загальної освіти, в Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, Концепції загальної мистецької освіти, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах і навчальній програмі «Мистецтво». Реалізація основної мети, визначеної Державним стандартом нового покоління освітньої галузі «Мистецтво», передбачає формування в учнів системи ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей як інтегральної основи світогляду, здатність до художньо-творчої самореалізації та культурного самовираження [2].

Компетентності є тими індикаторами, які дають змогу визначити готовність учня до життя, подальшого розвитку та активної участі в суспільній діяльності [12].

Дослідники у царині компетентісного підходу виділяють такі його особливості: перенесення акцентів з освітнього процесу на його результат (С. Адам); націленість на працевлаштування у майбутньому (О. Заблудська); зміщення «акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь, навичок до формування й розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні те-

хніки й досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики» (Л. Пращенко); учнецентрована зорієнтованість освітнього процесу (С. Адам, В. Байденко, Н. Гришанова).

В наукових працях вчені розв'язують наукові і практичні завдання, зокрема формування компетентностей школярів (Л. Канішевська, О. Кононко, О. Савченко [19], О. Сухомлинська, А. Хуторський [21]); емоційна компетентність учнів як показника цілісного розвитку особистості (О. Філатова); формування базових компетентностей учнів старшої школи в системі загальної інтегративної мистецької освіти (Н. Миропольська); мистецька компетентність (О. Олексюк); професійна компетентність майбутніх учителів як система знань, умінь і навичок (А. Вербицький, С. Коновець, І. Котов, Н. Кузьміна); творча компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва (О. Семенова); художньо-естетична компетентність вчителя (І. Ревенко), формування образотворчої компетентності майбутніх учителів початкових класів (О. Плахотський [14]), фахової компетентності в галузі мистецької освіти (О. Щолокова), компетентність педагогів (Н. Бібік [19], Е. Белкіна, І. Бех, Л. Ващенко, І. Єрмакова, Е. Зеєр, І. Зимня, Л. Масол, О. Овчарук, В. Орлова); класифікація компетентностей в мистецькій освіті (Л. Масол [8–9]).

Попри наявну значну кількість наукових праць, в яких висвітлені науково-методичні основи для розроблення компетентісних моделей навчальної діяльності і належне розроблення ученими різних аспектів компетентісного підходу, водночас відсутні цілеспрямовані системні дослідження, пов'язані з описом і поясненням процесів формування предметної і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва.

Актуальність предмета дослідження зумовлена суперечностями, що виникли між запитом українського суспільства на практичнодієву та творчу особистість випускника школи; недостатньою розробленістю методичного інструментарію та невизначеністю у виборі методів, прийомів формування компетентностей (предметної і міжпредметної) засобами образотворчого мистецтва. Зокрема, існує

проблема визначення сутності та структури предметної (образотворчої) та міжпредметної компетентностей. Необхідність вирішення цієї проблеми, а також пошук шляхів впровадження в освітню практику методики формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого зумовили проблему теоретичного осмислення таких явищ, як предметна (образотворча) компетентність і міжпредметна компетентність учнів основної школи.

Мета статті – розкрити сутність та структуру предметної (образотворчої), міжпредметної компетентності; висвітлити основні аспекти методики формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва. Для досягнення мети дослідження були поставлені такі взаємопов'язані завдання дослідження:

- з'ясувати сутність та структуру предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей;
- визначити поняття «предметна (образотворча) компетентність»;
- уточнити поняття «міжпредметна компетентність»;
- теоретично обґрунтувати методику формування предметної і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва.

Об'єкт дослідження – процес навчання образотворчому мистецтву учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів

Предмет дослідження – методика формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва.

Результати дослідження

Теоретичні засади формування предметної і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва. Ми припускаємо, що визначення сутності предметна (образотворча) компетентність і міжпредметна компетентність стає можливим завдяки аналізу базового поняття «компетентність».

Шляхом теоретичного аналізу контексту вживання поняття «компетентності» зарубіжними (Д. Макклелланд [28], Дж. Равен [16], А. Хуторської [21]) і вітчизняними (Н. Бібік [7], Л. Масол [8], О. Овчарук [12], О. Савченко [19], О. Пометун [15]) науковцями з проблеми, ми приходимо до висновку, що внутрішню структуру компетентності можна подати у вигляді сукупності взаємопов'язаних між собою компонентів, а саме: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, ціннісно-рефлексивного, емоційно-вольового. Тобто, компетентність побудована на комплексі взаємопов'язаних процедур комбінації мотивів, знань, умінь, досвіду, цінних ставлень, тощо, які відображають інтегровані результати навчання з предметів та особистісні якості, ставлення. Отже, компетентність має особистісно-діяльнісний і міжпредметний характер.

В контексті нашого дослідження заслуговує уваги ґрунтовна класифікація компетентностей у галузі мистецької освіти, запропонована Л. Масол, в якій науковець виокремлює основні групи компетентностей: особистісні, соціальні, функціональні і метапредметні [9, с. 21–22]. Згідно цієї класифікації досліджувані нами компетентності входять до складу функціональних компетентностей, пов'язані з образотворчою діяльністю: «1) предметні (музичні, образотворчі, театральні, хореографічні тощо); 2) міжпредметні, до яких входять: галузеві (художньо-естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні)» [9, с. 22].

Аналіз наукової літератури свідчить, що поняття «компетентність» викликає широкі дискусії серед науковців, які трактують його по-різному. Для глибшого розуміння стану розробленості проблеми формування предметної мистецької і міжпредметної компетентностей учнів основної школи дослідимо державні документи, науково-практичні доробки відомих українських дослідників мистецької освіти, аналіз яких дозволить з'ясувати сутність і зміст понять «предметної (образотворчої) компетентності», «міжпредметної компетентності» та виокремити їхні складові компоненти.

У Державному стандарту базової і повної загальної середньої освіти» [2, розд. 1) термін «предметна мистецька компетентність» визначений як «здатність до розуміння та творчого самовираження у сфері музичного, обра-

зотворчого й інших видів мистецтва, що формується під час сприймання творів таких видів мистецтва і їх практичного опанування [2]. Як бачимо, цей важливий держаний освітянський документ до образотворчої компетентності учня включає «здатність до розуміння творчого самовираження», виділяє практичну діяльність, що виражається у формуванні під час «сприймання творів ... та їх практичного опанування».

Аналіз науково-методичної літератури засвідчив, щодо визначень поняття «образотворча компетентність» обмаль, так за твердженням П. Пайдукова, *образотворча компетентність* художника-педагога сприяє розумінню знання закономірностей практичної реалізації візуальних художніх образів на площині (аркуш паперу, екран монітора тощо), у реальному (інтер'єр класу, виставковий зал) й віртуальному (просторі які застосовуються в різних видах образотворчої діяльності (малюнок, живопис, композиція, комп'ютерна графіка, скульптура, кераміка і т. д.); умінню створювати власні естетично значущі продукти за допомогою різних художніх матеріалів (пензлі, фарби, дерево, глина, папір, віртуальний програмний інструментарій тощо з урахуванням вимог стилю, видів і жанрів образотворчого мистецтва [13, с. 19]. Узагальнюючи вище сказане, робимо висновок, що знання у галузі образотворчого мистецтва, їх практична реалізація у образотворчій діяльності, уміння творити різними художніми матеріалами на основі знань з мистецтвознавства є змістом образотворчої компетентності.

О. Плахотський розуміє образотворчу компетентність майбутнього вчителя початкових класів як новоутворення в структурі особистості, що визначається особливостями його професійної діяльності. Найсуттєвішим показником сформованості образотворчої компетентності є готовність до навчання, розвитку й виховання дітей, використовуючи засоби образотворчої діяльності [14, с. 153].

До професійної-педагогічної діяльності вчителів образотворчого мистецтва С. Коновець вводить компетентності, які, очевидно, відносяться до предметної «такі важливі складові процесу навчання образотворчого мистецтва, як: опанування кольору (ази кольорознавчої компетентності); ознайомлення з формою (обізнаність у галузі формотворення), опанування основ простору (компетентність

відносно законів простору); опанування основ композиції (ознайомлення з особливостями композиції); ознайомлення з мистецькою абеткою (поповнення мистецького тезауруса); сприймання дійсності (включення до процесу сприймання явищ дійсності); сприймання мистецтва (включення до сприймання мистецьких творів) [6].

Отже, визначень поняття «образотворча компетентність» стосуються компетентної професійності викладачів вищих навчальних закладів, учителів образотворчого мистецтва загальноосвітніх навчальних закладів.

Далі дослідимо поняття «*міжпредметна компетентність*» та уточнимо його зміст щодо навчального предмета «Образотворче мистецтво».

Міжпредметна компетентність – здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей [2].

У понятті «естетичні міжпредметні компетентності» Л. Масол вбачає складні особистісні утворення міждисциплінарного характеру, які формуються під час опанування різних видів мистецтва, а також передбачають здатність учня орієнтуватися в естетичних параметрах інших сфер життєдіяльності поза мистецьким колом відповідно до сформованих естетичних ідеалів і цінностей, системи інтегрованих художньо-естетичних знань і досвіду [9, с. 21].

З огляду на те, що *художньо-естетичну компетентність* Л. Масол у своїй класифікації відносить до міжпредметних компетентностей функціональної групи компетентностей, тому наступним кроком, вважаємо за необхідне з'ясувати суть поняття «художньо-естетична компетентність».

Художньо-естетичну компетентність Д. Леонт'єв визначає як здатність читача, слухача, глядача вичерпувати з художнього тексту різні за глибиною й неповторністю змістовно-сміслові пласти. Художньо-естетична компетентність визначає якість естетичного переживання у сприйнятті мистецького твору [11].

Л. Михайлова зазначає, що «... художньо-естетична компетентність передбачає розви-

неність художніх інтересів, смаків, потреб, ідеалів та естетичних ціннісних орієнтацій у галузі мистецтва, художньо-образного мислення, опанування мовами різних видів мистецтва, здатність бути слухачем, глядачем і творцем, вміння сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати особисте ставлення до них, аргументуючи свої думки та оцінки, готовність використувати отриманий досвід у самостійній творчій діяльності» [10, с. 3].

І. Ревенко художньо-естетичну компетентність трактує, як обізнаність у галузі мистецтва, прагнення та здатність реалізувати на практиці свій художньо-естетичний потенціал для одержання власного неповторного результату творчої діяльності. Під художньо-естетичним потенціалом науковець розуміє: певний обсяг культурно-історичних та художньо-естетичних знань; уміння та навички художньо-естетичного сприймання, аналізу й інтерпретації творів мистецтва відповідно до авторського задуму, розуміння єдності форми та змісту тощо [17, с. 143].

Представлені характеристики художньо-естетичної компетентності Д. Леонтьєва Л. Михайлової І. Ревенко відображають загальний рівень естетичного розвитку реципієнта, його досвід спілкування з творами мистецтва, а також ступінь творчості. У це залежить від знань, здатності до сприйняття, володіння специфічними засобами виразності різних видів мистецтва, що дають змогу «перекласти» зміст мови мистецтва на мову людських емоцій і смислів.

Диференціація поняття «художньо-естетична компетентність» на такі різновиди, як естетична компетентність й художня компетентність, дозволяє виявити загальний і специфічний зміст предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей.

Державний стандарт у галузі «Мистецтво» під естетичною компетентністю розуміє здатність учня до таких видів діяльності: художнє сприймання, аналіз, інтерпретація та оцінювання художніх творів, художнє самовираження, формування власних думок, почуттів, у процесі використання знань і вмінь на практиці [2]. Такі види діяльності є загальними для різних видів мистецтва і визначають загальний зміст предметної мистецької компетентності.

Ґрунтуючись на теоретичних і експериментальних працях сучасних психологів, Д. Леонтьєв обґрунтовує сутність художньої компетентності і виділяє три аспекти, що утворюють її системну єдність. Перший аспект — когнітивна складність картини світу реципієнта, здатність до сприйняття багатомірності та альтернативності мистецтва. Другий аспект — це володіння специфічними мовами різних видів і жанрів мистецтва, набором кодів (Ю. Лотман), що дають змогу дешифрувати інформацію в художньому тексті й перевести зміст мови мистецтва на мову людських емоцій і смислів. Третій аспект впливає з діяльності природи художнього сприйняття і являє собою ступінь оволодіння системою вмінь і навичок, що визначають здатність особистості здійснювати адекватну текстову діяльність із розпредметнення [11].

Обґрунтовуючи структуру художньої компетентності, О. Семенова називає її складовими наступні компоненти: художня грамотність (це комплекс теоретичних знань, на основі яких можна набути практичні вміння та навички з образотворчого мистецтва); художнє сприйняття (процес відображення людиною творів мистецтва, який є результатом активної духовної діяльності суб'єкта); художні вміння (використання раніше набутого досвіду, певних знань пов'язаних мистецтвом) [20].

Таким чином, ми приходимо до розуміння, того що специфічний зміст предметної (образотворчої) компетентності обумовлений специфікою навчального предмета «Образотворче мистецтво», що полягає у володінні знаннями основ образотворчої грамоти та азів мистецтвознавства, досвіді художньо-творчої практичної діяльності (умінні створювати образи в різних художніх техніках, комунікація на основі та з приводу мистецьких творів, власна творчість).

З'ясовано, предметна (образотворча) компетентність належить до предметних мистецьких компетентностей. Це – багатовекторний показник результативності освітнього процесу й самоосвіти в сфері образотворчого мистецтва, який поєднує такі взаємопов'язані структурні елементи: знання, уміння, досвід практичної діяльності, оціночні судження та ціннісні ставлення, мотиви суб'єктів освітнього процесу.

Отже, на підставі аналізу наукових підходів до розуміння феномену компетентності, сутності понять «предметна мистецька компетентність», «художньо-естетична компетентність», «естетична компетентність», «художня компетентність» можемо визначити поняття «предметна (образотворча) компетентність» – це набутий в процесі опанування образотворчого мистецтва учнями досвід зображальної діяльності, пов'язаний із здобуттям нових знань та вираженням ціннісних ставлень в царині образотворчого мистецтва. Узагальнення низки наукових розвідок дає нам можливість виокремити складові компоненти предметної (образотворчої) компетентності, якими є такі компетентності:

- художньо-ціннісна – здатність учня виділити естетичні якості художніх творів, пережити й оцінити їх у формі суджень, естетичних почуттів і естетичних вчинків через вираження ціннісних ставлень;

- художньо-пізнавальна – уміння здобувати та усвідомлювати художньо-мистецьку інформацію з різних джерел різними способами та оперувати нею;

- художньо-технологічна – здатність до практичної творчості різними художніми матеріалами в різних техніках відповідно до специфіки того чи іншого виду образотворчого мистецтва з урахуванням властивостей матеріалів, особливостей площинного чи об'ємного вирішення задуму; здатність сприймати, аналізувати та інтерпретувати художні твори;

- художньо-комунікативна – здатність учня обмінюватися інформацією за допомогою засобів образотворчого мистецтва;

художньо-творча – спроможність учня генерувати ідеї, фантазувати з метою самостійного створення оригінальних художніх образів; здатність застосовувати набутий досвід зображальної діяльності у змінених ситуаціях.

Концептуалізація поняття «міжпредметні компетентності» дозволяє зробити висновок, що міжпредметні компетентності формуються на основі поєднання навчального матеріалу двох і більше предметів.

У своєму дослідженні ми поділяємо точку зору Л. Масол, відповідно до якої «для загальноосвітньої школи важливіші не вузькопредметні, а світоглядні параметри вивчення на-

вчальної дисципліни, її значення для загального культурного розвитку особистості» [9, с.11]. На відміну від монопредметного викладання образотворчого мистецтва, застосування елементарних міжпредметних зв'язків, дає додаткові можливості розвитку світоглядних уявлень і розширення мистецьких знань учнів. Л. Масол констатує, що це відбувається завдяки кількісному збільшенню та якісному збагаченню порівнянь і аналогій, стимулювання міжсенсорних асоціацій, розширення діапазону художньо-естетичних паралелей і узагальнень [9, с.68].

Отже, міжпредметна компетентність – це здатність учня застосовувати на уроках образотворчого мистецтва знання, уміння, способи діяльності та естетичні ставлення щодо міжпредметного кола проблем. Складові міжпредметної компетентності – це внутрішньогалузева і міжгалузева компетентності. Внутрішньогалузева компетентність формується на основі спільного навчального мистецького матеріалу образотворчого мистецтва і музичного мистецтва, міжгалузева компетентність формується на основі міжпредметних зв'язків образотворчого мистецтва й історії, образотворчого мистецтва і літератури, образотворчого мистецтва і біології (природознавства) тощо.

Методика формування предметної і міжпредметної компетентностей учнів основної школи засобами образотворчого мистецтва. Наступним етапом нашого дослідження є з'ясування понять «методика», «основні аспекти методики», «метод», «організаційна навчальна форма», «форма навчання» для подальшого теоретичного обґрунтування методики формування образотворчих та міжпредметних компетентностей учнів 5–7 класів засобами образотворчого мистецтва.

Методика як наука займається розробкою найбільш доцільних методів навчання та виховання, встановлює правила та закони навчального процесу і за допомогою психолого-педагогічних методів експериментальних досліджень пропонує нові методики викладання [11, с. 5]. (Методика – це: 1. Сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи. 2. Вчення про методи викладання певної науки, предмета [3, с. 522]).

Метод, за Ф. Беконом, є «усвідомленим способом внутрішньої організації змісту пізнавальної і практичної діяльності, що забезпечує ефективне досягнення певного результату, виконання певної мети [1, с. 189]. За Б. Житником, форми навчання: індивідуальна, парна, групова, колективна, фронтальна, зі змішаним складом [5]. До основної організаційної форми навчання в сучасній школі М. Гадецький та Т. Хлебнікова відносять урок [4].

Отже, методика виступає своєрідним «інструментарієм» для педагога у його професійній діяльності, а методи слугують для створення конкретної методики. Таким чином, під основними аспектами методики формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей учнів 5–7 класів засобами образотворчого мистецтва ми розуміємо арсенал педагогічних впливів, засобів, форм та методів, тобто навчально-методичне забезпечення викладання образотворчого мистецтва. Теоретичне обґрунтування методики, котра б сприяла впровадженню та реалізації компетентісного підходу в мистецькій освіті здійснювалося з метою визначення таких її складових (форм та методів), які б забезпечили її успішність та ефективність на уроках образотворчого мистецтва та в позаурочний час в загальноосвітніх навчальних закладах різного типу.

Дослідницький пошук дав змогу представити власний варіант методики формування образотворчих та міжпредметних компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва (далі – Методика).

Засади компетентісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, диференційованого та креативного підходів становили методологічну основу роботи над обґрунтуванням та розробкою Методики. Визначені межі призначення даної Методики дозволили виділити такі вихідні дані для її розробки: вид Методики – педагогічна; масштаб Методики – локальна, яка має функціонувати у межах освітнього процесу загальноосвітнього навчального закладу; мета Методики – забезпечення процесу формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів; змістовні компоненти: когнітивний, розвивальний, виховний, есте-

тичний, творчий, комунікативний, інноваційний.

Розробка Методики здійснювалася відповідно до принципів: структурно-функціональної цілісності, за якими функції (мотиваційна, розвивальна, навчальна, виховна) й структура вважалися взаємозумовленими, взаємозалежними та оптимальними, а обрані складові мали забезпечити ефективне функціонування Методики цілісно, так і її елементів (педагогічних методів, методичних прийомів).

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці методичного забезпечення, а саме розроблено [22–27]:

Для розуміння суті дослідження проілюструємо основні аспекти Методики на конкретних приладах форм, методів та прийомів формування структурних компонентів предметної (образотворчої) та міжпредметної компетентностей учнів

В ході дослідження було з'ясовано, що нестандартні уроки образотворчого мистецтва викликають інтерес учнів до мистецького освітнього процесу загалом, та формування означених компетентностей дослідження зокрема. Наведемо приклади основних груп нестандартних уроків образотворчого мистецтва та стисло розкриємо їхню суть.

1. *Уроки оглядового характеру* – урок-панорама, урок-вернісаж, урок-мозаїка. У ході уроків оглядового характеру розглядаються, аналізуються та інтерпретуються твори певного виду, жанру, техніки образотворчого мистецтва.

2. *Уроки подорожі* – урок-екскурсія (віртуальна екскурсія до світових архітектурних шедеврів), урок-прогулянка (парком, міськими вулицями, картинною галереєю), урок-екскурсія, урок-пізнавальні мандрі. Уроки подорожі (екскурсії, мандрівки) в умовах класного приміщення можна проводити як віртуальні мандрівки на основі Інтернет-ресурсів. Вони дозволяють учням потрапити у світовий мистецький простір, у якому твори образотворчого мистецтва, емоційно впливаючи на школярів, є засобами пізнання, творчого перетворення дійсності й ціннісного осмислення.

3. *Уроки практичного спрямування* – урок-майстерня (народної творчості), урок-ділова гра («Студія дизайну»). В ході таких уроків

учні здобувають досвід художньо-творчої діяльності. Під час уроку-діалогу (полілог), уроку-почуттів на основі сприймання та передачі візуальної інформації у школярів формуються комунікативні уміння. Уроки практичного спрямування створюють умови для повноцінного прояву і розвитку образотворчих умінь учнів, обміну художньо-естетичним досвідом через форму міжособистісної взаємодії в атмосфері відкритості, доброзичливості, співтворчості у спілкуванні на рівні «педагог-мистець – учень – учні».

4. *Уроки змагання* – урок-вікторина, урок-турнір, урок-стріла, урок-марафон, урок-конкурс. Створюють умови для сходження кожного учня до нового знання і нового творчого досвіду шляхом гри. Уроки змагання передбачають порівняння досягнень учнів з образотворчого мистецтва.

У змістовному наповнюванні Методики введено як традиційні (словесні: розповідь, бесіда; практичні: демонстрація поетапності виконання роботи, спостереження, аналіз, порівняння, інтерпретація художніх творів, самостійна художньо-творча діяльність тощо), нетрадиційні, новітні й мало використовувані методи та методичні прийоми (особистісно орієнтовані, ігрові, емоційно-регулюючі, творчо-стимулюючі, проблемні, електронно-інформативні, перцептивно-аксіологічні у вербальних та невербальних варіантах).

Побудова композиції переважної більшості уроків образотворчого мистецтва з метою формування предметної і міжпредметної компетентностей учнів, як засвідчили результати дослідження, має включати такі етапи:

- *повідомлення теми та оголошення цілей уроку* з доповненням демонстрацією відповідного мистецького матеріалу (відеоряд з добіркою художніх фотографій (ілюстрацій чи репродукцій картин), слухання уривків з музичних (літературних) творів, перегляд відео тощо). Мистецький матеріал викликає в учнів позитивні емоції, вводить їх в урок, створює атмосферу. Оголошуючи цілі уроку, учитель має акцентувати увагу учнів на цінності компетентностей які набудуть учні і як їх можна буде застосовувати у подальшій життєдіяльності (формування художньо-цінної компетентностей);

- *мотивування учнів* на основі представлення художнього твору як загадки, таємниці, своєрідного шифру, що портретує розгадки, розшифрування. Це має зацікавити школярів новизною інформації, викликати у них позитивний емоційний відгук, допомогти утримувати увагу учнів і краще запам'ятовувати новий навчальний матеріал;

- проведення в ігровій формі *актуалізації опорних знань*, задасть темп уроку, допоможе пригадати учням матеріал попередніх уроків та активізує їхній життєвий досвід, налаштує школярів на активну діяльність;

- *засвоєння навчальної інформації* на основі міжпредметних зв'язків сприятиме оптимізації формування цілісного уявлення учнів щодо опанування інформаційно-пізнавального матеріалу уроку. Проведення бесіди про спільний художній образ у різних видах мистецтва з порівнянням засобів виразності, забезпечить емоційне реагування молодших підлітків щодо образності творів різних видів мистецтв (формування міжпредметної внутрішньогалузевої та предметної художньо-комунікативної компетентностей). Доповнення змісту уроків образотворчого мистецтва цікавою пізнавальною інформацією з інших навчальних предметів (формування міжпредметної міжгалузевої компетентності) здійснить взаємозв'язок навчального матеріалу образотворчого мистецтва і немистецьких предметів, налаштуватиме на емоційне проживання учнями інформаційно-пізнавального матеріалу. Допоможе усвідомити школярам зв'язки образотворчого мистецтва з середовищем життєдіяльності людини. Сприятиме формуванню ціннісного ставлення молодших підлітків до світу через ціннісне ставлення до мистецтва;

- *практична зображальна діяльність* включає підетапи:

1) виконання тренувальних вправ забезпечить набуття учнями художніх технічних навиків та практичних умінь образотворчої діяльності (формування предметної художньо-технологічної компетентності);

2) демонстрація вчителем декількох прийомів поетапності виконання практичного завдання у різних художніх техніках (манерах зображення) сприятиме реалізації комплексного підходу – від естетичного знання до практики та від практики до пізнання досвіду

образотворення (формування предметної художньо-пізнавальної та предметної художньо-технологічної компетентності);

3) самостійна творчу роботу учнів – спосіб пошуку самовираження в процесі цікавої діяльності, результатом якого є комплекс якостей суб'єктів освітнього процесу (формування предметної художньо-творчої, предметної художньо-технологічної компетентності);

- *обговорення та аналіз* учнівських робіт з акцентуванням уваги на творчих успіхах учнів, впливає на пробудження в них потреби в творчій самореалізації та естетичному самовдосконаленні. Виконана робота учнем – це показник сформованості предметної (образотворчої) компетентності. Вона візуально виражає ставлення суб'єкта навчання до образотворчого мистецтва, демонструє результати пізнавальної та художньо-творчої діяльності (формування предметної художньо-комунікативної, предметної художньо-ціннісної компетентностей).

Учитель, формуючи художньо-ціннісний та художньо-пізнавальний складові компоненти предметної образотворчої компетентності учнів, має створити такі педагогічні умови, щоб учні не просто подивилися на роботу художника, а зрозуміли її ідейний зміст, внутрішньо збагатилися, виявили своє ставлення до твору, усвідомити цінність набутого досвіду в житті. Намагалися, по мірі своїх можливостей, інтерпретувати (відтворювати у власній творчості техніку чи манеру виконання, композиційні чи колористичні вирішення художника) та набували художньо-технологічної компетентності. Усвідомили цінність набутого досвіду та використовували його під час навчання іншим шкільним предметам (замальовуючи географічні карти, створюючи рисунки тварин, рослин чи ілюстрації до літературних творів тощо) та у позаурочній діяльності (участь у конкурсах дитячого малюнка, мистецьких фестивалів, акціях тощо), а також у подальшому житті поза школою.

Основними видами практичної діяльності Методики є ті, що спонукають учнів до роздумів, надають можливість виявити ініціативу й самостійність, потребують винахідливості, творчого підходу – це *сприймання, творчий аналіз, інтерпретація творів мистецтва,*

художньо-творча діяльність на основі застосування стандартних та нестандартних художніх технік та різних матеріалів, Інтернет-ресурсів. Провідна роль в образотворчому мистецькому освітньому процесі формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей молодших підлітків надається духовному піднесенню, творчому діяню, радості від творчих успіхів, захопленню процесом образотворення, усвідомлення цінності мистецтва та практичної значущості набутого зображально-виражального досвіду.

Перелік методів Методики є досить широким, наприклад, *творчого аналізу живописного твору*: «Розмова з портретом», «Розповідь картини», «Зустріч із знайомою картиною»; інтерактивні методи: «Інтелектуальна розминка», «Групування», «Карусель», лото «Картинна галерея»; *методи інтеграції* – міжвидові мистецькі порівняння, зіставлення, паралелі, аналогії, асоціації; театральні-ігрові методи: «Сценічні етюди», «Пластична імпровізація», «Діалог з образом»; *ігрові методи* – дидактичні та рольові ігри: «Арт-естафета», «Туристична агенція», «Студія дизайну», моделювання життєвих ситуацій «Кращий екскурсовод», «Я – мистецтвознавець», «Я висвітлюю мистецькі події в ЗМІ», ігри-подорожі у давнину; *віртуальні екскурсії* провідними світовими музеями, галереями; дискусія в групах тощо. Сукупне використання означених організаційних форм та методів навчання, сприяє формуванню предметних (образотворчих) та міжпредметних компетентностей, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, розвитку лідерських якостей, що робить перебіг освітнього процесу образотворчого мистецтва оптимальним, результат – формування компетентностей, якісним.

Наводимо приклад творчого аналізу живописного твору «Розмова з портретом».

Перший етап – формування предметної художньо-комунікативної компетентності в процесі спостереження та аналізу художнього твору. Форма проведення: робота в малих групах по чотири особи. Кожній групі учнів учитель пропонує розглянути певний живописний портрет та виконати наступне завдання: поспілкуватися з кольорами та відтінками фарб, якими намальований портрет,

потім по черзі розповісти, що повідомили їм барви тла, одягу, волосся, обличчя, рук про характер, життя, звички людини зображеної на портреті.

Другий етап – формування предметної художньо-ціннісної компетентності. Форма проведення – фронтальна. Орієнтовні питання для фронтальної бесіди:

- Чому в наш час (технічного розвитку та високоякісного цифрового фото) цінується живописний портрет?

- Що в роботі портретиста є головним?

- Якби вам захотілося мати власний портрет, якого художника ви б обрали (якого направлення, якої техніки виконання)?

- Які кольори кольору фона і одягу ви б замовили художнику?

Третій етап – продовження формування предметної художньо-ціннісної компетентності. Далі вчитель пропонує учням виконати нетрадиційне завдання, пошук відповідей на цікаве запитання: Що таке може показати портрет «про що не розкажуть нам ні листи, ні щоденники, ні роман, ні лірика, і навіть не виразить музика» (М. Алпатов)?

Четвертий етап – формування міжпредметної внутрішньогалузевої компетентності. Учні разом з учителем на прикладі творів порівнюють засоби якими живописець Ежен Делакруа (Портрет Нікколо Паганіні), письменник (поет) Генріх Гейне (уривок про маестро Паганіні з поезії «Флорентійські ночі»), композитор М. Мусоргський («Карнавал» портрет Нікколо Паганіні) створили образи маестро та роблять висновки, щодо цінності живописних портретів та їх значенні в культурному надбанні людства.

Аналіз живописних творів різних жанрів «Розповідь картини» проводиться таким чином.

Перший етап формування предметної художньо-технологічної та художньо-пізнавальної компетентностей – спостереження та аналіз твору. Форма проведення: робота в малих групах по чотири особи. Учні кожної групи отримують репродукцію певного жанру (пейзаж, портрет, натюрморт, анімалістичний, історичний або соціально-побутовий). Школярі уважно роздивляються репродукції та за сюжетом творів, манерою живописного письма

з'ясовують особливості творчості художника за наступними питаннями:

- Яким кольорам і відтінкам художник надає перевагу?

- Які художні засоби використав митець?

- Як він ставився до людей і природи?

- Про що він захотів розповість людям?

- Що для художника було найголовнішим в житті?

Другий етап – формування предметної художньо-пізнавальної компетентності. Учитель розповідає учням про цікаві факти з життя та творчості художника.

Третій етап – формування предметної художньо-ціннісної компетентності. Учитель допомагає учням знайти відповіді на наступні питання:

- Навіщо художники пишуть картини?

- Чому художник може навчити людей?

- Як ви вважаєте, що змінилося в житті людей, якщо б не було художників?

- Який жанр живопису вам подобається більш за все, і чому? Що в цьому жанрі вас вражає?

Заслугове на увагу прийом «Зустріч із знайомою картиною», коли в опануванні основ образотворчої грамотності (композиції, кольору, художньої техніки), тобто формуванні предметної художньо-пізнавальної та художньо-технологічної компетентностей учнів. Його сутність – у кількаразовому розгляді учнями на різних уроках тієї ж самої картини, але на кожному наступному етапі з іншою метою (аналіз композиційного вирішення, роль кольору в передачі настрою, особливості творчої манери (техніки) зображення художника тощо).

У формуванні предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентності учнів, стійкого інтересу молодших підлітків до навчання образотворчому мистецтву, розвитку їхніх інтелектуальних, комунікативних, художніх здібностей до зображувальної діяльності ефективними є, як засвідчило дослідження, використання ігор нового типу. Це ігритворчі завдання, суть яких полягає у виконанні нетрадиційного завдання, наприклад, порівняти яблуко і книгу і з'ясувати, що між ними спільного і чим вони різняться (яблуко

виросло на дереві, книга зроблена з паперу, папір виготовляють з деревини, а деревину з дерева, отже дерево є спільним і для яблука і для книги як першооснова), відрізняються формою, кольором, фактуро. Прикладом креативної гри є «Домалюй», суть гри полягає у домальовуванні графічного елемента який утворюють різні лінії чи плями так, щоб утворився художній образ.

У ході дослідження встановлено, що позитивне значення у процесі формування предметної художньо-технологічної компетентності мають *репродуктивні методи*, пов'язані зі створенням перед очима учнів художніх образів. Це може бути безпосередня демонстрація поетапності виконання конкретного практичного завдання учителем. Ефективність даного методу забезпечується лаконічністю висвітлення послідовності етапів побудови зображення з акцентуванням уваги на виділенні найважливіших моментів за допомогою використання опорних слів або заголовків, чи текстового інструктажу з метою забезпечення цільової установки на виконання.

Підвищенню рівня творчої активності школярів, їх самовираженню та творчій самореалізації у різних видах художньої діяльності у позаурочний час, а отже набуття учнями предметної художньо-творчої компетентності, сприяє активне залучення учнів до різних видів позаурочної мистецької діяльності, наприклад, участь в естетико-виховних заходах (розробці сценарію та постановці шкільного мистецького свята, шкільного спектаклю, виставці художніх творів, художньо-пізнавальних іграх і вікторинах, дискусіях і диспутах), відвідуванні закладу культури (музею, театру тощо), здійсненні мінідослідження, спроби власних можливостей у фотомистецтві тощо. Такі форми позакласної виховної роботи в школі доцільно організувати на основі тематики уроків образотворчого мистецтва.

У позаурочній виховній діяльності набуває особливого значення вплив естетизованого середовища і спілкування суб'єктів освітнього процесу, культура відносин учителя й учнів, адже будь-яка форма їхньої взаємодії – це насамперед, «співбуття» педагога і вихованців, «спільне емоційне проживання» тієї чи іншої мистецької події на рівні високої загальнолюдської й естетичної культури [9, с. 49].

Висновки

Аналіз понятійно-термінологічної бази компетентностей дозволяє нам висловлювати ряд вихідних постулатів, спираючись на які ми викладаємо своє бачення сутності предметної (образотворчої) та міжпредметної компетентності учнів основної школи, а саме «предметна (образотворча) компетентність» – це набутий в процесі опанування образотворчого мистецтва учнями досвід зображальної діяльності, пов'язаний із здобуттям нових знань та вираженням ціннісних ставлень в царині образотворчого мистецтва.

З'ясовано, що предметна (образотворча) компетентність учнів поєднує взаємопов'язані структурні елементи: знання, уміння, досвід практичної діяльності, оціночні судження та ціннісні ставлення, мотиви суб'єктів освітнього процесу. Складовими компонентами предметної (образотворчої) компетентності є такі компетентності: художньо-ціннісна, художньо-пізнавальна, художньо-технологічна, художньо-комунікативна, художньо-творча.

«Міжпредметна компетентність» – здатність учня застосовувати на уроках образотворчого мистецтва знання, уміння, навички, способи діяльності та естетичні ставлення щодо міжпредметного кола проблем. Складові міжпредметної компетентності – це внутрішньогалузева і міжгалузева компетентності.

Відповідно до вимог сьогодення сучасна українська загальноосвітня школа має плекати творчу інтелектуально розвинену особистість, здатну до художньо-творчої самореалізації і культурного самовираження. Результат мистецької освіти – набуті компетентності (предметна мистецька і міжпредметна) випускників школи. Результати нашого дослідження засвідчують, що досягти такого освітнього результату можна через упровадження та реалізацію методики формування предметної (образотворчої) і міжпредметної компетентностей учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва.

Перспективи подальшого дослідження полягають у визначенні критеріїв та показників предметної (образотворчої) та міжпредметної компетентності учнів 5-7 класів засобами образотворчого мистецтва.

Список інформаційних джерел

1. Бэкон Ф. Сочинения: [в 2 т.] / сост., общая ред. и вступит. ст., А. Л. Субботина]. Москва : Мысль, 1971. Т. 1. 590 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p> (дата звернення 01.11.2016).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
4. Гадецький М. В., Хлебнікова Т. М. Організація навчального процесу в сучасній школі. Харків : Веста, 2003. 136 с.
5. Житник Б. О. Дидактичні форми навчання в особистісно орієнтованій освіті. *Управління школою*. 2004. № 9. С. 23–28.
6. Коновець С. В. Естетичні та етичні засади оптимізації професійної діяльності викладачів образотворчого мистецтва вищих навчальних закладів. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 148 с.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [Н. М. Бібік та ін.] ; під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
8. Масол Л. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі мистецької освіти / [Л. Масол та ін.] ; за наук. ред. Л. Масол. Київ : Педагогічна думка, 2010. 232 с.
9. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання. Харків : Друкарня Мадрид, 2015. 178 с.
10. Михайлова Л. М. Естетичне виховання молоді: компетентнісний підхід. *Вісник національного технічного університету України: Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2009. № 1. С. 158–162.
11. Леонтьев Д. А. Художественная компетентность как характеристика личности. *Эмоции, творчество и искусство* : тезисы докладов. Пермь, 1997. С. 64–65.
12. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Сучасна освіта*. Дата оновлення: 11.09.2007. URL: <http://osvita.ua/school/theory/381> (дата звернення 01.11.2016).
13. Пайдуков П. В. Формирование профессиональной компетентности у будущих учителей изобразительного искусства в процессе предметной подготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Чебоксары : Чуваш. гос. пед. ун-т им. И.Я. Яковлева, 2013. 22 с.
14. Плахотський О. В. Формування образотворчої компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2015. № 2. С. 152–156.
15. Пометун О. І. Компетентнісний підхід в сучасній історичній освіті. *Історія в школах України*. 2007. № 8. С. 3–10.
16. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Москва : Когито-Центр, 2002. 396 с.
17. Ревенко І. В. Художньо-естетична компетентність учителя як показник його професійної культури. *Мистецтво і освіта*. 2007. № 3. С. 139–146.
18. Ростовцев Н. Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. Москва : АГАР, 1998. 256 с.
19. Савченко О. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / [Н. М. Бібік та ін.] ; під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К. І. С., 2004. С. 34 – 46.
20. Семенова О. В. Структурні складові художньо-творчої компетентності. *Молодий вчений*. 2015. № 11. С. 55–59.
21. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. *Эйдос*. 2005. 12 декабря. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm> (дата обращения 01.11.2016).
22. Масол Л. М., Гайдамака О. В., Кузьменко Г. В., Лемешева Н. А. Мистецтво (інтегрований курс).

Київ : Світоч, 2015. 192 с.

23. Гайдамака О. В. Мистецтво. Київ: Генеза, 2016. 196 с.

24. Лемешева Н. А. Образотворче мистецтво в нашому житті, 7 клас. Черкаси : ЧОІПОПП ЧОР, 2015. 80 с.

25. Лемешева Н. А. Подорож на міжгалактичний фестиваль, 5 клас. Черкаси : ЧОІПОПП ЧОР, 2016. 80 с.

26. Лемешева Н. А. Навчити людину жити в світі прекрасного. *Педагогічний вісник*. 2015. № 3. С. 82–88.

27. Лемешева Н. А. Вчимося бачити і творити прекрасне. *Педагогічний вісник*. 2016. № 3. С. 76–80.

28. McClelland D. C. Testing for competence rather than for “intelligence”. *American Psychologist*. 1973. № 28. P. 1–14.

© Н. А. Лемешева

Стаття отримана 15.11.2016, прийнята 08.12.2016, оприлюднена online 13.12.2016

Methods of Forming the Subject and Interdisciplinary Competences of Secondary School Pupils by Means of Fine Arts

Lemesheva Natalia

Cherkassy Regional Institute of Postgraduate Education of Pedagogical Employees of Cherkassy Regional Council, Educational Work Laboratory, graduate student, Ukraine

Abstract. The problem of forming the subject (fine arts) and interdisciplinary competences of pupils of 5-7 classes by means of visual arts is dedicated to finding effective educational practices of holistic nurturing the creative personality that strives for constant search of new knowledge, original ways of solving problems of personal and professional life, values cultural heritage and can creatively enrich it by changing his or her life and country for better.

The article contains the definition of the “subject (fine arts) competence”, the concept of “interdisciplinary competence”, names the components of the subject (fine arts) and interdisciplinary competences; grounds theoretical method of forming the subject (fine arts) and interdisciplinary competences of pupils of 5-7 classes by means of fine arts; highlights the educational and methodological support of the abovementioned methods.

Keywords: art; subject (fine arts) competence; interdisciplinary competence; artistic and aesthetic competence; artistic competence; method of forming competences; forms of learning methods.

UDK 37.01

LCC Subject Category: LC8-6691

DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.17-6>

References

1. Bjekon, F. (1971). *Sochinenija* [Writings] (Vol. 1). Moscow: Mysl' (in Russian).
2. *Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity* [State standard of basic and secondary education] (Ukraine) 23 November, 2011, No 1392. Retrieved November 1, 2016, from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p> (in Ukrainian).

3. Busel, V. T. (Ed.). (2004). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great Dictionary of Modern Ukrainian]. Kyiv; Irpin: Perun (in Ukrainian).
4. Hadetskyi, M. V., & Khliebnikova, T. M. (2003). *Orhanizatsiia navchalnoho protsesu v suchasni shkoli* [The organization of educational process in modern school]. Kharkiv: Vesta (in Ukrainian).
5. Zhytnyk, B. O. (2004). Dydaktychni formy navchannia v osobystisno oriietovanii osviti [Didactic learning in personality-oriented education]. *Upravlinnia shkoloiu*, 9, 23–28 (in Ukrainian).
6. Konovets, S. V. (2013). *Estetychni ta etychni zasady optymizatsii profesiinoi diialnosti vykladachiv obrazotvorchoho mystetstva vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Aesthetic and ethical principles of professional optimization of Fine Arts faculty of higher education institutions]. Kirovohrad: Imeks-LTD (in Ukrainian).
7. Bibik, N. M. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy* [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects]. O. V. Ovcharuk (Ed.). Kyiv: K.I.S. (in Ukrainian).
8. Masol, L. (Ed.). (2010). *Formuvannia bazovykh kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnoi shkoly u systemi mystetskoï osvity* [Formation of basic competencies secondary school students in the system of art education]. Kyiv: Pedahohichna dumka (in Ukrainian).
9. Masol, L. M. (2015). *Khudozhno-pedahohichni tekhnologii v osnovni shkoli: yednist navchannia i vykhovannia* [Art and technology teaching in primary school: the unity of training and education]. Kharkiv: Drukarnia Madryd (in Ukrainian).
10. Mykhailova, L. M. (2009). Estetychne vykhovannia molodi: kompetentnisnyi pidkhid [Aesthetic education of youth competency approach]. *Visnyk natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy: Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika*, 1, 158–162.
11. Leont'ev, D. A. (1997). Hudozhestvennaja kompetentnost' kak harakteristika lichnosti [Artistic competence as a characteristic of the person]. In *Jemocii, tvorcestvo i iskusstvo : tezisy dokladov* (pp. 64–64). Perm': n. d. (in Russian).
12. Ovcharuk, O. V. (2007, September 11). Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity [Competencies as a Key to Educational Content Renewal]. *Suchasna osvita*. Retrieved from <http://osvita.ua/school/theory/381> (in Ukrainian).
13. Pajdukov, P. V. (2013). *Formirovanie professional'noj kompetentnosti u budushhih uchitelej izobrazitel'nogo iskusstva v processe predmetnoj podgotovki* [Formation of professional competence of future teachers of the fine arts in the course of subject preparation] (Doctoral thesis). Cheboksary: Chuvash. gos. ped. un-t im. I.Ja. Jakovleva (in Russian).
14. Plakhotskyi, O. V. (2015). Formuvannia obrazotvorchoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Formation of pictorial competence of primary school teachers]. *Naukovi zapysky. Seriia "Psykhologo-pedahohichni nauky"*, 2, 152–156 (in Ukrainian).
15. Pometun, O. I. (2007). Kompetentnisnyi pidkhid v suchasni istorychni osviti [Competence approach in modern history education]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*, 8, 3–10 (in Ukrainian).
16. Raven, Dzh. (2002). *Kompetentnost' v sovremennom obshchestve: vyjavlenie, razvitie i realizacija* [Competence in modern society: the identification, development and implementation]. Moscow: Kogito-Centr (in Russian).
17. Revenko, I. V. (2007). Khudozhno-estetychna kompetentnist uchytelia yak pokaznyk yoho profesiinoi kultury [Artistic and aesthetic competence of teachers as an indicator of its professional culture]. *Mystetstvo i osvita*, 3, 139–146 (in Ukrainian).
18. Rostovcev, N. N. (1998). *Metodika prepodavaniia izobrazitel'nogo iskusstva v shkole* [Methods of teaching art in school]. Moscow: AGAR (in Russian).
19. Savchenko, O. (2004). Uminnia vchytysia yak kliuchova kompetentnist zahalnoi serednoi osvity [The ability to learn as a key competence secondary education]. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy* (pp. 34–36). Kyiv: K. I. S. (in Ukrainian).
20. Semenova, O. V. (2015). Strukturni skladovi khudozhno-tvorchoi kompetentnosti [Structural components of art creative competency]. *Molodyi vchenyi*, 11, 55–59 (in Ukrainian).
21. Hutorskoj, A. V. (2005, December 12). Tehnologija proektirovaniia kljuchevyh i predmetnyh kompetencij [Technology of designing key and subject specific competences]. *Jejdos*. Retrieved from <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm> (in Russian).

22. Masol, L. M., Haidamaka, O. V., Kuzmenko, H. V., & Liemesheva, N. A. (2015). *Mystetstvo (intehrovanyi kurs)* [Art (integrated course)]. Kyiv: Svitoch (in Ukrainian).
23. Haidamaka, O. V. (2016). *Mystetstvo* [Art]. Kyiv: Heneza (in Ukrainian).
24. Liemesheva, N. A. (2015). *Obrazotvorche mystetstvo v nashomu zhytti, 7 klas* [Fine art in our lives, Grade 7]. Cherkasy: ChOIPOPP ChOR (in Ukrainian).
25. Liemesheva, N. A. (2016). *Podorozh na mizhhalaktychnyi festyval, 5 klas* [Journey to the Intergalactic Festival, Grade 5]. Cherkasy: ChOIPOPP ChOR (in Ukrainian).
26. Liemesheva, N. A. (2015). Navchyty liudynu zhyty v sviti prekrasnoho [Teach a man to live in a beautiful world]. *Pedahohichniy visnyk*, 3, 82–88. (in Ukrainian).
27. Liemesheva, N. A. (2016). Vchymosia bachyty i tvoryty prekrasne [Learning to see and do wonderful]. *Pedahohichniy visnyk*, 3, 76–80. (in Ukrainian).
28. McClelland, D.C. (1973). Testing for competence rather than for “intelligence”. *American Psychologist*, 28, 1–14.

© N. Lemesheva

Received 2016-11-15, Accepted 2016-12-08, Published online 2016-12-13